

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
для студентів напрямку підготовки 6.030505 –
Управління персоналом та економіка праці
усіх форм навчання

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
управління персоналом та економіки праці
Протокол № 8
від «23» січня 2015 р.

Бюджетна система. Методичні вказівки до практичних занять для студентів напряму підготовки 6.030505 – Управління персоналом та економіка праці усіх форм навчання/ Укл.: Ільєнко Р.В. – Чернігів: ЧНТУ, 2015. – 37 с.

Укладачі: ІЛЬЄНКО РОСТИСЛАВА ВАСИЛІВНА, кандидат економічних наук, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці

Відповідальний за випуск: КИЧКО ІРИНА ІВАНІВНА, завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці, доктор економічних наук, доцент

Рецензент: МОСКАЛЕНКО В.А., кандидат економічних наук, доцент кафедри соціальної економіки та ринкових відносин Чернігівського національного технологічного університету

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1 МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
2 ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ.....	6
3 ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ КУРСУ.....	7
Тема 1. Сутність, призначення та роль бюджету держави. Бюджетна система України.....	7
Тема 2. Бюджетна політика держави.....	7
Тема 3. Бюджетний процес та його учасники.....	8
Тема 4. Державний бюджет України. Система доходів і видатків Державного бюджету.....	8
Тема 5. Місцеві бюджети України. Система доходів і видатків місцевих бюджетів.....	9
Тема 6. Міжбюджетні відносини.....	9
Тема 7. Видатки бюджету на соціальну сферу та соціальний захист населення.....	9
Тема 8. Видатки бюджету на національну оборону та управління	10
Тема 9. Державний кредит. Державний борг та його обслуговування.....	10
4 ПЛАНИ ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	11
5 ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ.....	35
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	37

ВСТУП

Фінанси формують життєздатність суспільства, його потенціал, забезпечуючи при цьому реалізацію завдань та цілей окремих громадян, підприємств та держави в цілому. Отже, фінанси відіграють надзвичайно значну роль у суспільстві, а бюджетна система є провідною ланкою державних фінансів. Держава використовує бюджет як інструмент реалізації своєї соціально-економічної політики, адже він відображає складну систему перерозподільних відносин у суспільстві, охоплює практично кожну юридичну та фізичну особу. Управління бюджетними відносинами потребує глибоких економічних знань. Придбання таких знань і відповідних навичок є основним завданням вивчення курсу «Бюджетна система».

Дисципліна має теоретико-прикладний характер: у теоретичному плані вона повинна поглибити фундаментальні знання щодо макроекономічної сфери фінансової системи – державних фінансів; у прикладному плані – закласти базові знання з методики бюджетної роботи та сформувані навички проведення розрахунків показників бюджету.

Методичні вказівки призначені для студентів всіх напрямів підготовки усіх форм навчання і містять робочу програму, плани практичних занять, тестові завдання, задачі з курсу «Бюджетна система». Підготовка до практичних занять передбачає уважне вивчення навчальної літератури, поданої у списку в кінці методичних вказівок.

Практичні заняття, які поводяться за основними темами дисципліни «Бюджетна система» у формі вільного обговорення, мають за мету узагальнення і систематизацію знань, отриманих студентами у ході підготовки до занять, а також розвиток у них самостійного мислення, здібностей до вільного обміну думками, вміння знайти правильний підхід до вирішення практичних завдань.

1 МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Бюджетна система» – сформувати у студентів системи знань, необхідних для засвоєння основних понять бюджетної системи, застосування норм чинного законодавства України з питань бюджету, формування здібностей самостійно мислити, приймати управлінські рішення, виконувати комплексні економічні розрахунки з організації та функціонування бюджетної системи і проведення бюджетної політики.

Завдання, які вирішуються в процесі вивчення дисципліни:

- усвідомити економічну природу, сутність і призначення бюджету, особливостей бюджетного устрою і принципи побудови бюджетної системи;
- опанувати етапи бюджетного процесу та основи бюджетного планування і прогнозування;
- здобути теоретичні і практичні знання щодо методів і джерел формування доходів бюджету та напрямів і форм фінансування видатків;
- ознайомитись з методикою визначення обсягів бюджетних видатків, які забезпечують реалізацію функцій держави;
- сформувати знання з питань державного кредиту та управління державним боргом.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- суть, характерні ознаки, основи функціонування бюджету держави;
- теоретичні засади організації бюджетного устрою, структуру бюджетної системи, принципи регулювання міжбюджетних відносин;
- нормативно-інструктивний матеріал з питань доходів, видатків бюджету, бюджетного процесу;
- основні складові бюджетної класифікації;
- порядок планування доходів і видатків бюджетних установ у процесі складання і затвердження кошторисів;
- форми, методи, механізм бюджетного фінансування організацій та установ невиробничої сфери;
- організацію соціального забезпечення, соціального захисту населення;
- порядок фінансування з бюджету національної оборони держави та органи державного управління.

вміти:

- чітко обґрунтовувати та володіти понятійно-термінологічним апаратом дисципліни «Бюджетна система»;
- обчислювати показники з виконання бюджету як за доходами, так і за видатками;
- складати кошториси бюджетних установ та перевіряти правильність розрахунків доходів і видатків у кошторисах;
- нараховувати заробітну плату працівникам бюджетних установ різного профілю (загальноосвітніх шкіл, лікарень, вищих навчальних закладів, поліклінік, спортивних шкіл, бібліотек тощо);
- визначати розміри державних субсидій.

2 ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

Таблиця 2.1 – План курсу за темами

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Всього	у тому числі		
			лекції	практичні	самостійна робота студентів
1	2	3	4	5	6
1	Сутність, призначення та роль бюджету держави. Бюджетна система України	6	2	2	2
2	Бюджетна політика держави	6	2	2	2
3	Бюджетний процес та його учасники	8	2	2	4
4	Державний бюджет України. Система доходів і видатків Державного бюджету	8	2	2	4
5	Місцеві бюджети України. Система доходів і видатків місцевих бюджетів	6	2	2	2
6	Міжбюджетні відносини	6	2	2	2
7	Видатки бюджету на соціальну сферу та соціальний захист населення	8	2	2	4
8	Видатки бюджету на національну оборону та управління	6	2	2	2
9	Державний кредит. Державний борг та його обслуговування	6	2	2	2
Усього годин за дисципліну		60	18	18	24

3 ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ КУРСУ

Тема 1. Сутність, призначення та роль бюджету держави. Бюджетна система України

Визначення бюджету. Економічна сутність бюджету. Функції бюджету. Роль і місце бюджету у перерозподільних відносинах у суспільстві. Взаємозалежність ВВП та бюджету. Бюджетна централізація ВВП та її межі. Стан бюджету: рівновага доходів і видатків; бюджетний надлишок; бюджетний дефіцит. Фактори, що визначають стан бюджету. Бюджет як основний фінансовий план держави. Правовий характер бюджету як фінансового плану, його чинники. Бюджет як віддзеркалення економічної, соціальної й міжнародної політики держави. Провідне місце бюджету в системі регулювання економіки держави, створення сприятливого фінансового середовища для розвитку ринкових відносин, забезпечення макроекономічної рівноваги.

Історія становлення бюджетної системи в Україні. Поняття бюджетного устрою і бюджетної системи, їх співвідношення. Основи бюджетного устрою. Структура бюджетної системи України, її принципи. Зведений бюджет, його призначення. Загальний і спеціальний фонди бюджету. Роль і значення бюджетних відносин у зміцненні економічної самостійності адміністративно-територіальних формувань. Бюджетна класифікація, її правове і організаційне значення. Управління бюджетною системою. Апарат управління на різних рівнях, його характеристика. Права, обов'язки, функції і завдання фінансових органів з управління бюджетами. Бюджетні правовідносини: об'єкти, суб'єкти, норми бюджетного права. Склад бюджетного законодавства. Бюджетний кодекс України.

Тема 2. Бюджетна політика держави

Бюджетна політика, її зміст і мета. Взаємозв'язок бюджетної політики з економікою. Порядок визначення основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період. Бюджетна стратегія, бюджетна тактика. Вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на бюджетну політику держави. Науковий підхід до розроблення бюджетної політики. Завдання бюджетної політики. Головні напрями бюджетної політики. Характеристика основних напрямів бюджетної політики щодо доходів, видатків, фінансового забезпечення інвестицій, соціального захисту населення. Бюджетна політика у вирішенні проблем сприяння процесу макроекономічної стабілізації та структурної перебудови економіки, подальшому вдосконаленню податкової політики та взаємовідносин центральних і регіональних органів влади.

Тема 3. Бюджетний процес та його учасники

Сутність бюджетного процесу, його стадії. Учасники бюджетного процесу та їх повноваження. Бюджетний період. Порядок складання проекту бюджету. Інструкції з підготовки бюджетних запитів. Розроблення бюджетного запиту. Аналіз бюджетних запитів і розробка пропозицій проекту закону про Державний бюджет. Правила оформлення проекту закону про Державний бюджет України. Роль і завдання Міністерства фінансів у складанні проекту зведеного бюджету України. Складання проектів місцевих бюджетів. Вихідна інформація для складання проекту бюджету. Порядок і терміни складання проекту бюджету. Розгляд проекту Державного бюджету в Кабінеті Міністрів України. Подання проекту бюджету до Верховної Ради України. Підготовка проекту закону про Державний бюджет України та його розгляд. Порядок внесення змін і доповнень до проекту бюджету. Прийняття закону про Державний бюджет України. Бюджетні призначення в разі несвоєчасного прийняття закону. Організація виконання Державного бюджету. Бюджетний розпис. Внесення змін до Закону. Захищені статті видатків бюджету. Звіт про виконання Державного бюджету. Складання, розгляд, затвердження, виконання місцевих бюджетів.

Тема 4. Державний бюджет України.

Система доходів та видатків Державного бюджету

Державний бюджет як економічна категорія, його об'єктивний характер. Об'єкти та суб'єкти бюджетних відносин. Фактори, що обумовлюють формування і використання Державного бюджету в Україні: економічні, політичні, соціальні. Роль Державного бюджету в регулюванні економіки, реалізації загальнодержавних цільових програм та інших видатків загальнодержавного значення. Роль і місце Державного бюджету у фінансово-кредитному механізмі.

Державний бюджет як головний фінансовий план держави. Основні характеристики бюджету. Економічний зміст, форми і методи формування доходів бюджету.

Зміст видатків Державного бюджету України. Резервний фонд Кабінету Міністрів України. Методи бюджетного планування та прогнозування видатків бюджету. Правова основа планування бюджетних видатків та їх розподілу між бюджетами різних рівнів. Завдання фінансових органів щодо підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Класифікація видатків бюджету. Класифікація видатків за Бюджетним кодексом України: програмна, відомча та функціональна. Форми бюджетного фінансування: інвестиції, кредити, кошторисне фінансування, державні трансферти.

*Тема 5. Місцеві бюджети України.
Система доходів і видатків місцевих бюджетів*

Місцеві бюджети як економічна категорія. Структура місцевих бюджетів. Взаємозв'язок державного і місцевих бюджетів. Місцеві бюджети — важливий і складний елемент бюджетної системи держави. Роль місцевих бюджетів у бюджетній системі України. Поточний бюджет і бюджет розвитку. Перерозподіл функцій між місцевими та державним бюджетами. Забезпечення принципу самостійності в розробці і використанні бюджетів всіх рівнів. Доходи місцевих бюджетів, джерела їх формування. Особливості формування видатків місцевих бюджетів. Критерії розмежування видатків між місцевими бюджетами. Особливості розподілу видатків за видами бюджетів залежно від повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Принципи розподілу видатків між бюджетами. Видатки, що здійснюються з місцевих бюджетів та враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів. Видатки місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.

Тема 6. Міжбюджетні відносини

Поняття та мета міжбюджетних відносин. Види видатків на здійснення повноважень. Джерела здійснення видатків бюджетів. Відповідальність за здійснення видатків. Передача державою права на здійснення видатків. Критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами. Розмежування видатків між бюджетами.

Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості, їх використання та розрахунок. Корируючі коефіцієнти фінансових нормативів бюджетної забезпеченості. Міжбюджетні трансферти, їх види, порядок надання. Дотація вирівнювання, субвенція. Формула розподілу міжбюджетних трансфертів. Індекс відносної податкоспроможності. Коефіцієнт вирівнювання. Міжбюджетні трансферти між місцевими бюджетами та порядок їх надання.

*Тема 7. Видатки бюджету на соціальну сферу та
соціальний захист населення*

Структура та функції закладів охорони здоров'я. Порядок фінансування охорони здоров'я. Сітьові показники і штати медичних закладів. Порядок планування бюджетних витрат на охорону здоров'я. Спеціальні надходження медичних закладів.

Засади бюджетного фінансування освіти, роль і місце бюджету у системі фінансового забезпечення освітніх закладів. Видатки бюджету на освіту, їх склад і структура.

Засади бюджетного фінансування закладів культури. Склад видатків бюджету на культуру. Особливості складання кошторису бібліотек, будинків культури та інших культурно-освітніх закладів. Фінансування преси, видавництва, радіомовлення, телебачення. Засади бюджетного фінансування розвитку фізичної культури і спорту. Склад видатків на фізичну культуру і спорт, порядок їх планування і фінансування.

Видатки бюджету на науку. Фінансування закладів науки згідно рівнів.

Соціальні групи, що підлягають соціальному захисту та соціальному забезпеченню. Форми і види соціального захисту населення. Склад видатків бюджету на соціальний захист населення, їх роль в ринковій економіці.

Адресні субсидії громадянам на житло і комунальні послуги. Види разової фінансової допомоги громадянам. Видатки бюджету на молодіжну політику.

Тема 8. Видатки бюджету на національну оборону та управління

Склад видатків на оборону. Порядок планування та фінансування витрат на оборону. Видатки бюджету на державне управління, їх склад та засади фінансування. Видатки бюджету на державне управління, їх склад. Утримання органів законодавчої і виконавчої влади. Видатки на судові органи і прокуратуру. Видатки на правоохоронні органи. Видатки на утримання податкової адміністрації та митних органів. Порядок планування і фінансування видатків бюджету на управління.

Видатки бюджету на економічну діяльність. Фінансова підтримка вугледобувних і гірничодобувних галузей в Україні. Видатки на промисловість та енергетику. Видатки на сільське господарство. Видатки на транспорт і дорожнє господарство.

Тема 9. Державний кредит. Державний борг та його обслуговування

Державний кредит як специфічна форма фінансових відносин. Форми державного кредиту, їх призначення. Суб'єкти державного кредиту, їх класифікація. Чинники державного кредиту. Бюджетний дефіцит як основний чинник державного кредиту. Роль і місце державного кредиту в покритті дефіциту бюджету. Державні позики як основна форма державного кредиту. Класифікація видів державних позик: за правом емісії; за ознакою держателів цінних паперів; за формою виплати доходів; за термінами погашення; за методами розміщення. Види цінних паперів з державних позик: облігації та казначейські зобов'язання (векселі).

Державний борг, його структура. Внутрішній та зовнішній, поточний та капітальний державний борг. Обслуговування державного боргу. Видатки бюджету на обслуговування державного боргу. Управління державним боргом. Способи управління: конверсія, консолідація, уніфікація, обмін облігацій за регресивним співвідношенням, відстрочка погашення, анулювання. Політика реструктуризації державного боргу.

4 ПЛАНИ ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття 1

Сутність, призначення та роль бюджету держави. Бюджетна система України

Питання для обговорення:

1. Бюджет як економічна категорія:
  - призначення бюджету держави;
  - суб`єкти та об`єкт бюджетних відносин;
  - бюджет і фінансова модель суспільства.
2. Бюджет як фінансовий план держави:
  - правова характеристика бюджету;
  - склад і структура доходів бюджету;
  - склад і структура видатків бюджету;
  - взаємозв`язок бюджету з планом економічного і соціального розвитку;
  - взаємозв`язок бюджету з іншими фінансовими планами.
3. Роль бюджету у фінансовому забезпеченні.
4. Роль бюджету у фінансовому регулюванні.
5. Функції бюджету.

Практичні завдання:

Розв`язати тестові завдання

1.1. Бюджет за економічним змістом — це:

- 1) план утворення і використання фінансових ресурсів для забезпечення функцій, які здійснюються органами державної влади України, органами влади Автономної Республіки Крим та місцевими органами самоврядування;
- 2) загальнодержавний фонд коштів, з якого органи державної влади отримують кошти для матеріального опосередкування свого функціонування;
- 3) відносини щодо формування на загальнодержавному і регіональному рівнях централізованих фондів, призначених для реалізації функцій держави;
- 4) загальне можливе обчислення майбутніх видатків та очікуваних для покриття їх доходів держави з підведеним балансом для певного майбутнього періоду часу.

1.2. Бюджетний період в Україні встановлено на строк:

- 1) з 1 квітня по 31 березня;
- 2) з 1 липня по 30 червня;
- 3) з 1 січня по 31 грудня;
- 4) з 1 вересня по 31 серпня.

1.3. Бюджет держави є складова ланка:

- 1) місцевих фінансів;
- 2) державних фінансів;
- 3) міжнародних фінансів;
- 4) державного кредиту.

1.4. Які основні функції бюджету держави?

1) перерозподіл валового внутрішнього продукту, державне регулювання і стимулювання економіки, бюджетний контроль, фінансове забезпечення соціальної політики.

2) контроль за формуванням і використанням централізованого фонду грошових коштів.

3) фінансове забезпечення соціальної політики.

4) фінансування національної економіки.

1.5. Бюджет як фінансовий план - це:

1) встановлений нормами закону, прийнятого Верховною Радою, або рішеннями місцевих Рад, план формування і використання децентралізованого фонду коштів, необхідного для здійснення їх завдань і функцій держави в цілому та органів місцевого самоврядування;

2) розпис доходів і видатків держави, який затверджується органами законодавчої і представницької влади у вигляді закону;

3) план формування централізованого фонду коштів та його використання, що відображає економічну, соціальну, оборонну та міжнародну політику держави;

4) плановий документ, в якому встановлюється обсяг бюджетних асигнувань, їх постатейні і поквартальний розподіли;

5) план формування централізованих та децентралізованих фондів коштів та їх використання.

1.6. Які показники характеризують стан бюджету як фінансового плану?

1) профіцит; баланс; надлишок; дефіцит.

2) бюджетний дефіцит; баланс бюджету; профіцит; надлишок.

3) бюджетна рівновага; дефіцит; надлишок.

4) рівновага доходів і видатків бюджету; бюджетний дефіцит; перевищення доходів над видатками.

5) баланс бюджету; бюджетний дефіцит; надлишок.

1.7. Як розрізняється бюджетний дефіцит відповідно до форм прояву?

1) активний, пасивний.

2) вимушений, свідомий.

3) відкритий, прихований.

4) негативний, позитивний.

1.8. Які є джерела покриття бюджетного дефіциту?

1) Державний кредит, податки, прибуток, інвестиції.

2) Державна позика, грошова емісія.

3) Надзвичайний податок, комерційний кредит, амортизаційні відрахування.

4) Міжнародний кредит, валютний фонд держави, монетарні метали.

5) Євровалюта, промислове золото, діаманти, національний дохід.

1.9. Бюджетні асигнування — це форма:

1) колективного капіталу;

2) покриття витрат за рахунок позичених коштів;

3) покриття витрат за рахунок власних коштів;

- 4) державного фінансового забезпечення;
- 5) державного кредитування.

1.10. Яким чином поділяються бюджетно-правові норми з урахуванням часу дії?

- 1) Матеріальні і процесуальні.
- 2) Постійні та періодичні, і
- 3) Юридичні і процесуальні.
- 4) Періодичні та фінансові.
- 5) Попередні, поточні і наступні

Розв'язати задачі.

1.1 В країні зафіксований ВВП у розмірі 1718,5 млрд. грн. Податкові надходження державного бюджету складають 549,9 млрд. грн. Базуючись на наведених даних, визначити яка модель централізації ВВП у бюджеті має місце в країні.

До відома: За рівнем централізації ВВП у бюджеті умовно виділяють 3 моделі:

- американська (25-30%);
- західноєвропейська (30-40%);
- скандинавська (50-60%).

1.2 Проаналізувати Державний бюджет України за останні два роки (склад і структура доходів і видатків, стан бюджету).

Література: [2,11,17,18,19].

Практичне заняття 2 **Бюджетна політика держави**

Питання для обговорення:

1. Бюджетна політика держави:
  - основи побудови бюджетної політики;
  - бюджетна стратегія;
  - бюджетна тактика.
2. Сутність бюджетного планування:
  - особливості бюджетного планування;
  - завдання бюджетного планування;
3. Принципи та види бюджетного планування.
4. Методи бюджетного планування.

Практичні завдання:

Розв'язати тестові завдання

2.1 Основні напрями бюджетної політики розробляє:

- 1) Кабінет Міністрів України;

- 2) Президент України;
- 3) Верховна Рада України.

2.2 *Зведений бюджет використовується для:*

- 1) прогнозування та аналізу розвитку;
- 2) планування соціально-економічного розвитку;
- 3) затвердження програм соціально-економічного розвитку.

2.3 *В яких розрізах розглядається структура бюджету держави?*

- 1) Бюджетний устрій та бюджетна система.
- 2) Бюджетний процес та бюджетний й устрій.
- 3) Горизонтальний і вертикальний.
- 4) Склад і питома вага.

2.4. *Які принципи лежать в основі розподілу видатків між бюджетами?*

- 1) Функціональний, економічний і відомчий.
- 2) Відомчої підпорядкованості і територіального розташування об'єктів фінансування.

3) Поточний і розвитку.

4) Поточний і капітальний.

2.5. *На які групи поділяються доходи бюджету від загальнодержавних податків і зборів*

у процесі їх розподілу між і окремими ланками бюджетної системи?

- 1) Податкові і неподаткові надходження.
- 2) Податкові і неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти.
- 3) Закріплені і регулюю і доходи.
- 4) Загальнодержавні та місцеві податки і збори.

2.6. *Які є вид бюджетного субсидіювання?*

- 1) Субсидія, субвенція дотація, вилучення коштів.
- 2) Субсидія, субвенція дотація, вилучення коштів, бюджетна позичка
- 3) Субсидія, субвенції, дотація, взаємні розрахунки.
- 4) Бюджетна субвенція державна субсидія, державна дотація.
- 5) Бюджетна субвенція бюджетна дотація, бюджетна субсидіями

2.7. *До бюджетної системи України належать:*

- 1) Державний бюджет України, місцеві бюджети і бюджети місцевого самоврядування;
- 2) центральні та місцеві бюджети;
- 3) Державний бюджет України, Республіканський бюджет АР Крим та місцеві бюджети;
- 4) центральний і регіональні бюджети.

2.8. *Як поділяються місцеві бюджети відповідно до адміністративно-територіального поділу?*

- 1) Обласні, міські, районні бюджети, бюджети селищ і сіл.
- 2) Обласні, районні, міські «бюджети, бюджети районів у містах, селищ і сіл.
- 3) Централізовані та децентралізовані місцеві бюджети.

4) Республіканський бюджет АР Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах бюджети місцевого самоврядування.

2.9. Що таке бюджетна позичка?

1) Безпроцентне, безстрокове надання коштів з бюджетів вищого рівня бюджетам нижчого рівня на проведення цільових заходів.

2) Надання коштів з бюджетів вищого рівня бюджетам нижчого рівня на покриття дефіциту відповідного бюджету.

3) Передача коштів від одного бюджету до іншого на поворотній основі з метою збалансування бюджету.

4) Надання коштів за бюджетів вищого рівня бюджетам нижчого рівня на покриття тимчасового касового розриву.

5) Передача коштів бюджету вищого рівня до бюджету нижчого рівня з метою надання фінансової допомоги.

Розв'язати задачі.

2.1 Розрахувати суму відкритого і прихованого дефіциту бюджету області і розмір субвенції. Відомі наступні показники:

— сума власних доходів бюджету – 3500 тис. грн.

— сума закріплених доходів – 4000 тис. грн..

— сума видаткової частини бюджету – 8500 тис. грн..

— сума субвенції складає 50% загальної суми дефіциту.

Крім того, відомо, що щорічна заборгованість населення області з комунальних платежів складає в середньому 200 тис. грн.. Індекс реальної податкоспроможності регіону – 0,8. Податкові надходження у сумі власних доходів бюджету складають 85 %, у сумі закріплених – 82 %.

2.2 Розрахувати, на скільки відсотків зміниться в плановому році сума регульованих доходів області, якщо відомі наступні показники поточного року:

— обсяг видаткової частини бюджету області – 5000 тис. грн..

— дефіцит бюджету – 550 тис. грн..

— обсяг закріплених доходів – 2700 тис. грн.

Відомо, що у плановому році дефіцит бюджету планується скоротити на 10%, видатки зростуть на 7%, а обсяг закріплених доходів збільшиться у 1,2 рази.

2.3 Молодій родині Ніколаєнко відповідно до реалізації молодіжної житлової політики наданий кредит на придбання житла (вартість квартири – 340 тис.грн.) терміном на 15 років під 3% річних (спосіб нарахування відсотків – простий) за умови щорічної сплати боргу рівними частинами та обов'язкового початкового внеску – 6%. Через 2 роки після придбання квартири в родині народжується перша дитина, через 5 років – друга дитина, через 10 років - третя. Скласти план погашення боргу за умови зміни умов кредитування після народження першої і другої дитини відповідно.

Література: [2, 4, 9, 10, 11,13, 15, 19].

Практичне заняття 3

Бюджетний процес та його учасники

Питання для обговорення:

1. Зміст та структура бюджетного процесу в Україні:
  - поняття бюджетного процесу та основні задачі;
  - фактори впливу на якість бюджетного процесу.
1. Учасники бюджетного процесу.
2. Розпорядники бюджетних коштів.
3. Складання проекту бюджету (I етап).
4. Розгляд та затвердження бюджету держави (II етап).
5. Організаційні основи виконання бюджету держави (III етап).
6. Складання та затвердження звіту про виконання бюджету (IV етап).

Практичні завдання:

Розв'язати тестові завдання

3.1 Опублікування проекту Закону України про Державний бюджет забезпечує...

- 1) Кабінет Міністрів;
- 2) Міністерство фінансів;
- 3) Міністерство економіки;
- 4) Президент.

3.2. Затверджує і контролює бюджетний розпис...

- 1) Верховна Рада;
- 2) Президент;
- 3) Кабінет Міністрів;
- 4) Міністерство фінансів;
- 5) Державна податкова адміністрація;
- 6) Державна Контрольно-ревізійна служба.

3.3 Касове виконання бюджету в Україні сьогодні здійснює...

- 1) НБУ;
- 2) установи банківської системи;
- 3) Державне казначейство України;
- 4) фінансові управління облдержадміністрацій.

3.4 Міжбюджетний трансферт на вирівнювання доходної спроможності бюджету, який його отримує, називається:

- 1) субсидія;
- 2) субвенція;
- 3) дотація вирівнювання;
- 4) запозичення.

3.5 Порядок надання з обласного бюджету субвенцій, дотацій і субсидій розробляє...

- 1) Кабінет Міністрів;
- 2) Міністерство фінансів;

- 3) фінансове управління обласної державної адміністрації;
- 4) районний фінансовий відділ.

3.6 Призначає і звільняє з посади Голову Рахункової палати...

- 1) Верховна Рада;
- 2) Президент;
- 3) Прем'єр-міністр;
- 4) Міністр фінансів;
- 5) Голова Державної податкової адміністрації.

3.7 Повноваженнями щодо надання роз'яснень з питань застосування бюджетної класифікації має...

- 1) Департамент бюджету Міністерства фінансів України;
- 2) Рахункова палата Верховної Ради України;
- 3) Державна податкова адміністрація;
- 4) Контрольно-ревізійне управління.

3.8 Повноваження, надане розпоряднику бюджетних коштів на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів з конкретною метою в процесі виконання бюджету, називається..

- 1) бюджетним запитом;
- 2) бюджетним асигнуванням;
- 3) бюджетним розписом;
- 4) бюджетним зобов'язанням.

3.9 Кошти, що спрямовуються на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом, - це...

- 1) видатки бюджету;
- 2) витрати бюджету;
- 3) бюджетні запозичення;
- 4) кредитування за вирахуванням погашення.

3.10 Єдине систематизоване згрупування доходів, видатків та фінансування бюджету за ознаки економічної сутності, функціональної діяльності, організаційного устрою та іншими ознаками відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів..

- 1) бюджетна класифікація;
- 2) бюджетна програма;
- 3) бюджетний розпис;

Розв'язати задачі.

3.1 За даними районного фінансового відділу у поточному році середня заробітна плата службовців і працівників району становила 3400 грн. Чисельність службовців і працівників 770 осіб. У плановому році фонд заробітної плати збільшиться на 7%, а чисельність працівників зменшиться на 2%. Розрахувати річний плановий фонд заробітної плати та середньомісячний розмір заробітної плати працівників і службовців району.

3.2 Фактичний рівень ВВП дорівнює 70 млрд. дол. Сума податкових надходжень до державного бюджету складає 55% від обсягу ВВП. Державні видатки на товари й послуги склали 25 млрд. дол. Трансфертні платежі – 20

млрд. дол., державний борг – 20 млрд. дол., ставка відсотка за обслуговування боргу склала 10% річних. Визначити розмір дефіциту або надлишку державного бюджету та його рівень.

Література: [2, 4, 5, 9, 10, 11,12, 14, 16].

Практичне заняття 4
Державний бюджет України.
Система доходів та видатків Державного бюджету

Питання для обговорення:

1. Організація системи доходів бюджету:
  - джерела формування доходів бюджету;
  - методи формування доходів бюджету.
2. Склад і структура доходів Державного бюджету України:
  - податкові надходження;
  - неподаткові доходи бюджету;
  - державні позики.
3. Класифікація видатків бюджету:
  - за роллю у суспільному виробництві;
  - за функціональною структурою;
  - за відомчою структурою;
  - за економічною структурою.
4. Склад і структура видатків Державного бюджету України.
5. Форми і методи бюджетного фінансування.

Практичні завдання:

Розв'язати тестові завдання

4.1. Які використовуються методи формування доходів бюджету?

- 1) Вилучення доходів з державного сектора економіки; одержання доходів від державних угідь; податковий.
- 2) Отримання доходів від державних угідь, майна і послуг; перерозподіл доходів юридичних і фізичних осіб за допомогою податків; залучення позик, і
- 3) Отримання доходів від державної власності; фіскальний; залучення позик.
- 4) Пряме вилучення доходів з державного сектора; отримання доходів від державних угідь, майна і послуг; перерозподіл доходів юридичних і фізичних осіб за допомогою податків та зборів; залучення позик.

4.2. Які є внутрішні джерела формування доходів бюджету?

- 1) Міжнародний кредит, національне багатство, національний дохід.
- 2) Створений валовий внутрішній продукт національне багатство.
- 3) Валовий національний продукт, державний кредит, емісійний дохід.
- 4) Податкові та неподаткові надходження.

4.3. Яким чином поділяються неподаткові надходження бюджету?

1) Доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні штрафи та санкції; плата за навчання іноземних громадян у навчальних закладах; інші надходження.

2) Надходження від штрафів та фінансових санкцій; доходи від власності та підприємницької діяльності; інші неподаткові надходження.

3) Доходи від власності та підприємницької діяльності; доходи від некомерційного та побічного продажу; надходження від сплати штрафних санкцій; інші неподаткові надходження.

4) Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; доходи від власності та підприємницької діяльності;

5) надходження від штрафів та фінансових санкцій; інші неподаткові надходження.

4.4. Яким чином поділяються доходи бюджету від операцій з капіталом?

1) Надходження коштів від реалізації безхазяйного майна; доходи Державного комітету України по матеріальних резервах; надходження від продажу землі.

2) Надходження коштів від реалізації майна, що за правом спадкоємства перейшло у власність держави; надходження від продажу державних запасів товарів; надходження від продажу землі.

3) Надходження від продажу основного капіталу; надходження від продажу державних запасів товарів; надходження від продажу землі та нематеріальних активів.

4) Надходження від продажу державних запасів товарів; надходження від реалізації безхазяйного майна і майна, що за правом спадкоємства перейшло у власність держави, та скарбів; надходження від продажу землі та нематеріальних активів.

4.5. Яким чином поділяються відповідно до джерел доходи бюджету, що мають вигляд офіційних трансфертів?

1) Поточні та капітальні офіційні трансферти.

2) Натуральні та грошові трансферти.

3) Дотації та субвенції, одержані з Державного бюджету України; з недержавних джерел; з-за кордону.

4) Від органів державного управління інших рівнів; з недержавних джерел; з-за кордону.

4.6. Якими методами можуть залучатися зовнішні джерела доходів.

1) Аналітичний, нормативний, прямого рахунку, балансовий.

2) Пряме вилучення доходів з державного сектора, податковий, позичковий, отримання доходів від державних угідь, перерозподіл доходів юридичних і фізичних осіб за допомогою податків.

3) Міжнародний кредит, оподаткування експортно-імпортової діяльності, прямий перерозподіл, ціновий механізм, валютне регулювання.

4) Створений валовий внутрішній продукт, національне багатство.

4.7. За якими ознаками класифікуються видатки бюджету?

1) Роль у відтворенні виробництва; суспільне призначення; цільове призначення.

2) Галузі економіки і соціальної сфери; рівні бюджетної системи; форми бюджетного фінансування.

3) Суспільне і цільове призначення; роль у відтворенні виробництва: галузі економіки і соціальної сфери; рівні бюджетної системи; форми бюджетного фінансування.

4) Ролі у процесі відтворення; суспільно-цільове призначення; галузі національної економіки; рівні бюджетної системи; форми бюджетного фінансування.

4.8. Як поділяються видатки бюджету за формами бюджетного фінансування ?

1) Постатейне, глобальне та змішане фінансування.

2) Проектне та кошторисне фінансування.

3) Бюджетні кредити та бюджетні трансферти.

4) Проектне і кошторисне фінансування, бюджетні трансферти.

5) Бюджетні кредити, бюджетні трансферти, проектне і кошторисне фінансування.

4.9. Як поділяються видатки бюджету за суспільним позначенням?

1) Виробничі і невиробничі.

2) Економічні, соціальні, управлінські.

3) Обслуговування державного боргу, економічні, соціальні, управлінські.

4) Соціальні, управлінські, економічні, оборонні,

4.10. Які є групи видатків бюджету за економічною структурою?

1) Поточні видатки і видатки розвитку.

2) Поточні і капітальні видатки.

3) Видатки на товари і послуги; виплата відсотків; субсидії і поточні трансфертні виплати; створення державних запасів і резервів; придбання землі і нематеріальних активів.

4) Сукупні, поточні і капітальні видатки, нерозподілені видатки, кредитування з вирахуванням погашення.

4.11. Що відображає функціональна класифікація видатків бюджету?

1) Поточні і капітальні видатки.

2) Поточні і капітальні видатки, кредитування без погашення.

3) Поточні видатки і видатки розвитку.

4) Функції держави.

4.12. Що відображає відомча класифікація видатків бюджету?

1) Фактичне використання міністерствами і відомствами бюджетних коштів.

2) Розподіл бюджетних асигнувань між безпосередніми отримувачами коштів з бюджету.

3) Фінансування поточного утримання міністерств і відомств.

4) Розподіл бюджетних коштів між ланками міністерств і відомств на поточні потреби.

4.13. Що відображає економічна класифікація видатків бюджету?

- 1) Поточні видатки і видатки розвитку.
- 2) Поточні і капітальні видатки.
- 3) Статті та підстатті видатків, елементи цільових витрат.
- 4) Поточні і капітальні видатки, кредитування з вирахуванням погашення.

Розв'язати задачі.

4.1 Відомо, що 454 млрд. грн. ВВП країни вилучається в доход бюджету. Показник доходу бюджету складає 60% ВВП. При цьому бюджетний дефіцит складає 5 % ВВП. Обчислити суму бюджетного дефіциту й бюджетних видатків. Визначити структуру державного бюджету (у млрд. грн.), якщо:

Таблиця 4.1 – Форма для виконання завдання

<i>Статті державного бюджету</i>	<i>%</i>	<i>млрд. грн.</i>
Акцизи	9,2	
Податок на прибуток підприємств	27,3	
ПДВ	37,9	
Обслуговування внутрішнього боргу	31,0	
Податок на доходи фізичних осіб	2,0	
Соціально-культурні заходи	24,0	
Кошти на надзвичайні ситуації	9,5	
Кошти від приватизації	23,6	
Фінансування місцевих бюджетів	14,0	
Оборона	21,5	

4.2 Визначити питому вагу основних доходів та видатків Державного бюджету України на минулий та поточний роки (скористатись Законами України «Про Державний бюджет України» на 2014 та 2015 роки відповідно). Зробити висновки щодо змін у структурі.

Література: [2, 3, 6, 8, 9, 10, 17].

Практичне заняття 5 **Місцеві бюджети України.** **Система доходів і видатків місцевих бюджетів**

Питання для обговорення:

1. Поняття доходів місцевих бюджетів та їх класифікація.
2. Основні засади розподілу доходів між ланками бюджетної системи України.
3. Поняття та система видатків місцевих бюджетів.
4. Розмежування видатків між бюджетами.

5. Виконання місцевих бюджетів за видатками. Кошторисно-бюджетне фінансування.

Практичні завдання:

Розв'язати тестові завдання

5.1. До місцевих бюджетів можна віднести...

- 1) бюджет Сокальського району Львівської області;
- 2) зведений бюджет Львівської області;
- 3) бюджет міста Львова;
- 4) бюджет Автономної Республіки Крим.

5.2. Кошик доходів бюджетів місцевого самоврядування — це:

- 1) доходи бюджетів місцевого самоврядування, які враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів;
- 2) доходи бюджетів місцевого самоврядування, які не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів;
- 3) місцеві податки і збори;
- 4) закріплені доходи;
- 5) регулюючі доходи.

5.3. Виконання місцевих бюджетів за видатками в Україні здійснюють....

- 1) фінансові управління облдержадміністрацій;
- 2) районні фінансові відділи;
- 3) органи Державного казначейства;
- 4) органи ДПП.

5.4. Доходи, від яких встановлюються відрахування до бюджетів нижчих рівнів, нормативи яких диференціюються а розрізі окремих бюджетів і періодично змінюються, називаються...

- 1) закріпленими;
- 2) регулюючими;
- 3) місцевими;
- 4) загальнодержавними.

5.5. Доходи бюджету від здачі в оренду комунального майна є...

- 1) податковими надходженнями;
- 2) неподатковими надходженнями;
- 3) доходами від операцій з капіталом;
- 4) офіційними трансфертами.

5.6. Загальноосвітня школа у м. Чернігові є розпорядником бюджетних коштів...

- 1) I ступеня;
- 2) II ступеня;
- 3) III ступеня.

5.7. Доходи бюджету від продажу комунального майна є...

- 1) податковими надходженнями;
- 2) неподатковими надходженнями;
- 3) доходами від операцій з капіталом;
- 4) офіційними трансфертами.

5.8. Військова частина знаходиться на території села. Фінансування військової частини проводиться з бюджету...

- 1) села;
- 2) району;
- 3) області;
- 4) Державного бюджету

5.9 Розрахунок зарплати вчителів, кількість розрахованих педагогічних годин та педагогічних ставок відображається у:

- 1) кошторисі;
- 2) лімітній довідні.
- 3) тарифікаційному списку;
- 4) схемі посадових окладів.

5.10. Утримання шкіл і дошкільних установ здійснюється з:

- 1) державного бюджету;
- 2) місцевого бюджету;
- 3) зведеного бюджету.

5.11. Фінансування міліцейських підрозділів здійснюється з:

- 1) місцевих бюджетів;
- 2) бюджету Міністерства оборони України;
- 3) Державного бюджету України.

5.12 Дотації з місцевих бюджетів на часткове покриття збитків, пов'язаних з перевезеннями пільгових категорій населення підприємствам автомобільного і залізничного транспорту є:

- 1) соціальними видатками;
- 2) видатками на соціальний захист;
- 3) видатками на економічну діяльність;
- 4) видатками на управління.

Розв'язати задачі.

5.1 Зовнішня кубатура будинків лікарень в містах та селищах – 42300 м³; лікарні, в сільській місцевості – 10450 м³. Розрахункова норма витрат на капітальний ремонт становить 75,6 грн. за 1 м³ у рік. Відомо, що у містах і селищах капітального ремонту потребує 35% площі будівель, а у сільській місцевості – 40%. Визначити обсяг видатків на капітальний ремонт лікарень.

5.2 Районний фінансовий відділ має наступні дані. У поточному році середня заробітна плата службовців району складала 2070 грн., а їх чисельність – 1120 чол. У плановому році фонд заробітної плати службовців за прогнозами збільшиться на 5 %, а їх чисельність - на 2 %. Визначте розмір середньої заробітної плати 1 службовця у плановому році.

5.3 За даними таблиці 4. 2 проаналізуйте структуру і динаміку доходів запропонованого бюджету. Побудуйте діаграми за отриманими результатами. Зробіть належні висновки і обґрунтуйте їх.

Таблиця 4.2 – Структура та динаміка доходів бюджету

Доходи бюджету	2013 рік		2014 рік		Відхилення		Темп приросту, %
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	
1	2	3	4	5	6	7	8
Податкові надходження, в т.ч.	409,2		420,1				
- Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості (податок на прибуток підприємств, податок з доходів фізичних осіб)	82,0		94,3				
- Внутрішні податки на товари та послуги (ПДВ, акцизи)	89,2		85,1				
- Рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси	24,7		24,0				
- Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів	9,6		8,2				
- інші податки та збори							
Неподаткові надходження, в т.ч.	69,3		68,7				
- доходи від власності та підприємницької діяльності	38,7		38,3				
- адміністративні збори та платежі	4,4		6,9				
- інші неподаткові надходження							
Доходи від операцій з капіталом	5,5		5,9				
Трансферти	7,7		10,5				
Державні цільові фонди	3,3		3,1				
Всього:							

5.4 За даними таблиці 4. 3 проаналізуйте структуру і динаміку видатків запропонованого бюджету. Побудуйте діаграми за отриманими результатами. Зробіть належні висновки і обґрунтуйте їх.

Таблиця 4.3 – Структура та динаміка видатків бюджету

Видатки бюджету	2013 рік		2014 рік		Відхилення		Темп приросту, %
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	
1	2	3	4	5	6	7	8
Державне управління	31,2		30,3				
Освіта, в т.ч.	21,3		19,7				
- Дошкільні заклади освіти	7,2						
- Загальноосвітні, спеціалізовані школи, ліцеї, гімназії, колегіуми			13,3				
Охорона здоров'я	22,2		24,0				
Соціальний захист та соціальне забезпечення	55,5		59,3				
Житлово-комунальне господарство	4,5		5,5				
Культура і мистецтво	1,7		2,1				
Будівництво	10,1		14,5				
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	9,8		10,7				
Інші видатки	5,3		4,3				
Всього:							

Література: [2, 3, 5, 8, 9, 10, 17, 19].

Практичне заняття 6 **Міжбюджетні відносини**

Питання для обговорення:

1. Поняття міжбюджетних відносин.
2. Розподіл доходів і видатків між ланками бюджетної системи:
  - механізм розподілу доходів і видатків;
  - розподіл видатків та функціональні повноваження рівнів державної влади;
  - розподіл доходів;
  - проблеми міжбюджетних відносин в Україні.
3. Бюджетне регулювання.
4. Світова практика міжбюджетних відносин.

Практичні завдання:

Розв'язати тестові завдання

6.1. Міжбюджетний трансферт на вирівнювання доходної спроможності бюджету, який його отримує, називається:

- 1) субсидія;
- 2) субвенція;
- 3) дотація вирівнювання;
- 4) запозичення.

6.2. Факт перевиконання доходної частини Державного бюджету України визначається за підсумками...

- 1) першого місяця року;
- 2) першого кварталу;
- 3) півріччя;
- 4) трьох кварталів;
- 5) року.

6.3. Порядок надання з обласного бюджету субвенцій, дотацій і субсидій розробляє...

- 1) Кабінет Міністрів;
- 2) Міністерство фінансів;
- 3) фінансове управління обласної державної адміністрації;
- 4) районний фінансовий відділ.

6.4. Кошторис - це:

- 1) бюджетні асигнування, розподілені поквартальне і постатейно;
- 2) плановий документ, в якому встановлюються обсяг бюджетних асигнувань, їх постатейний і поквартальний розподіли;
- 3) розпис доходів і видатків, збалансованих у часі з поквартальним розподілом;
- 4) плановий документ з переліком бажаних витрат і можливих надходжень певної бюджетної установ; їх постатейний і поквартальний розподіли.

6.5. Які існують види кошторисів?

- 1) Поточний, капітальний, зведений, загальний.

- 2) На централізовані заходи, особовий, загальний, поквартальний,
- 3) Індивідуальний, зведений, на централізовані заходи, загальний.
- 4) Постатейний та поквартальний.

6.6. *Норми витрат групуються:*

- 1) на основі філологічних потреб, на основі статистичних спостережень;
- 2) за базою, характером використання, методом обчислення;
- 3) на обов'язкові і факультативні;

Розв'язати задачу.

Виходячи з наведених даних (табл. 4.4), розрахувати середню муніципальну забезпеченість населення у 2014 році з розрахунку на 1 жителя (окремо по обласним і районним центрам). Розрахувати суму дотації вирівнювання з розрахунку на 1 жителя для Чернігова і Ніжина (мінімальна дотація вирівнювання – різниця між середньоарифметичною забезпеченістю обласних центрів і забезпеченістю Чернігова, аналогічно для Ніжина).

Таблиця 4.4 – Вихідні дані для розрахунків

Місто	Забезпеченість місцевого бюджету в розрахунку на 1 жителя, грн.
<i>1. Обласні центри:</i>	
Чернігів	900,7
Житомир	950,0
Херсон	920,0
<i>2. Районні центри:</i>	
Ніжин	630,1
Бердичів	680,1
Нова Каховка	720,9

Література: [2, 4, 7, 10, 12, 19].

Практичне заняття 7

Видатки бюджету на соціальну сферу та соціальний захист населення

Питання для обговорення:

1. Роль бюджету у забезпеченні соціального захисту населення та утриманні соціальної сфери.
2. Склад і характеристика видатків на соціальну сферу:
  - видатки на освіту та науку;
  - видатки на охорону здоров'я;
  - видатки на культуру.
3. Склад і характеристика видатків на соціальний захист населення і соціальне забезпечення.
4. Основи кошторисного фінансування.

Практичні завдання:

Розв'язати тестові завдання

7.1. Які заклади належать до системи соціального забезпечення?

1) Дитячі заклади-інтернати (для дітей з різними відхиленнями здоров'я), дитячі заклади-інтернати профільні (спортивні, мовні), будинки-інтернати для пристарілих та інвалідів.

2) Дитячі дошкільні заклади, притулки для неповнолітніх.

3) Будинки-інтернати для пристарілих та інвалідів притулки неповнолітніх, дитячі заклади-інтернати (для дітей з різними відхиленнями здоров'я).

4) Санаторії та профілакторії.

5) Заклади охорони здоров'я.

7.2. Житлова субсидія - це:

1) щорічна адресна безготівкова грошова допомога на оплату комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива;

2) щомісячна адресна безготівкова грошова допомога на оплату комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива;

3) щомісячна адресна безготівкова грошова допомога на оплату комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива на поворотній основі;

4) щомісячна адресна готівкова грошова допомога на оплату комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива.

7.3. Розмір субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг визначається як:

1) різниця розміру плати на календарний рік у межах норм споживання та обов'язкової частки плати;

2) різниця розміру плати на календарний рік у межах норм споживання і річного сукупного доходу;

3) різниця загального місячного розміру плати фактичного споживання та обов'язкової частки плати;

4) різниця загального місячного розміру плати в межах норм споживання та обов'язкової частки плати;

5) інше.

7.4. Розмір субсидії для відшкодування витрат на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива визначається як:

1) різниця розміру плати на календарний рік у межах норм споживання та річного сукупного доходу;

2) різниця розміру плати на календарний рік у межах норм споживання та добутку середньорічного сукупного доходу та обов'язкового до сплати процента;

3) різниця загального місячного розміру плати в межах норм споживання та добутку середньомісячного сукупного доходу і обов'язкового до сплати процента;

4) різниця розміру плати на календарний рік у розмірі фактичного споживання та добутку середньорічного сукупного доходу і обов'язкового до сплати процента;

5) інше.

7.5. Повернення бюджетних асигнувань, надміру перерахованих за призначеними субсидіями, проводиться у випадках:

1) виявлення свідомого подання документів з неправильними відомостями; неправильних відомостей у довідках про доходи, виданих юридичними особами;

2) зміни кількості прописаних протягом періоду виплати субсидії;

3) виявлення неправильних відомостей у довідках про доходи, виданих юридичними особами; помилки в розрахунку розміру призначеної субсидії; свідомого подання документів з неправильними відомостями;

4) зміни кількості прописаних протягом періоду виплати субсидії; зміни розміру плати за скраплений газ, паливо та житлово-комунальні послуги впродовж періоду виплати субсидії;

5) виявлення помилки в розрахунку розміру призначеної субсидії; зміни кількості прописаних протягом періоду виплати субсидії; зміни розміру плати за скраплений газ, паливо та житлово-комунальні послуги впродовж періоду виплати субсидії;

5) інше.

7.6. Обсяг державної дотації бібліотеці визначається:

1) згідно з нормативами на розвиток соціально-економічної сфери;

2) у розмірі кошторису;

3) виходячи з потреб утримання установи;

4) у розмірі витрат, що не покриваються власними доходами.

7.7. Яким методом здійснюється фінансування освіти:

1) кошторисне фінансування закладів освіти;

2) програмно-цільове фінансування;

3) надання кредитів?

7.8. Утримання вищих навчальних закладів здійснюється з:

1) державного бюджету;

2) місцевого бюджету;

3) на приватні внески.

7.9. Відомчі наукові заклади, які розробляють фундаментальну тематику, фінансуються...

1) з Державного бюджету;

2) з місцевого бюджету;

3) за рахунок коштів міністерств і відомств.

7.10. Вихідну базу для визначення розміру асигнувань за основними статтями кошторису школи розраховують:

1) тричі на рік: початок і кінець навчального року, початок календарного року;

2) двічі на рік: початок і кінець навчального року;

3) двічі на рік: 1 вересня, 1 січня.

Розв'язати задачі.

7.1 Розрахувати заробітну плату вчителя математики у міській гімназії, якщо відомі наступні показники:

- Ставка заробітної плати вчителя – 2050 грн.
- Кількість годин педагогічного навантаження на тиждень – 16 годин.
- Норма педагогічного навантаження вчителя на тиждень – 18 годин.
- Норматив оплати за перевірку зошитів - 350 грн.
- Додаткові доплати – 430 грн.

7.2 Середньорічна кількість учнів, які знаходяться на режимі продовженого дня у міських школах складає: на 1.01.2014р. – 360 чол., на 1.09.2014р. – 350 чол.; по Кількість днів харчування учнів – 210, середня вартість харчування 1 учня в день – 10,8 грн. Розрахувати витрати бюджету на харчування на рік в групах продовженого дня шкіл району.

7.3 На підставі наведених даних:

- Населення міста обласного підпорядкування - 150 тис. чоловік.
- Кількість хворих, які направляються на протязі року на госпіталізацію, - 11000 чоловік.
- У міській лікарні 1 ліжко функціонує протягом року - 320 днів.
- Середня тривалість знаходження хворого у лікарні - 16 днів.

Розрахувати:

- Процент госпіталізації.
- Обіг 1 лікарняного ліжка.
- Потребу міста у лікарняних ліжках.

7.4 У дільничній лікарні на початок планового року є ліжок: у пологовому відділенні – 45, хірургічному – 80, дитячому – 85, інших – 140. На початку червня планового року в зв'язку з перебудовою частини господарського корпусу під стаціонар кількість ліжок збільшується в хірургічному відділенні до 120, дитячому – 110, інших – до 200. Число днів функціонування одного ліжка на рік – 320. Визначити середньорічну кількість ліжок та загальну кількість ліжко-днів по даному лікувально-профілактичному закладу.

7.5 Розрахувати штат лікарів для районної лікарні, якщо відомі наступні показники (див. табл. 4.5):

Таблиця 4.5 – Вихідні дані для розрахунків

Назва відділення	Найменування посади лікаря-ординатора	Кількість ліжок на 1 ставку	Обіг 1 ліжка на рік	Кількість хворих	Необхідний штат лікарів
1. Терапевтичне	терапевт	20	20	1200	?
2. Хірургічне	хірург	20	18	1100	?
3. Урологічне	хірург	15	24	700	?
4. Акушерське	акушер-гінеколог	15	17	20-0	?
5. Шкіряне	дерматолог	30	28	550	?
Разом:	-	-	-	?	?

7.6 На підставі наступних даних (табл. 4. 6) визначити місячний фонд заробітної плати учбово-допоміжного та адміністративно-господарського персоналу загальноосвітньої середньої школи та середню ставку заробітної плати:

Таблиця 4.6 – Вихідні дані для розрахунків

Найменування посади	Кількість посад	Посадовий оклад	Надбавки	
			%	грн.
Директор	1	2500	25	?
Завуч	5	2300	20	?
Зав. бібліотекою	1	1900	-	-
Бібліотекарі	3	1500	-	-
Секретар	1	1500	-	-
Прибиральниці	6	1000	-	-
Комірник	1	1200	-	-
Лаборант	5	1100	10	?
Програміст	2	1300	15	?
Всього:	?			?

Література: [8, 9, 10, 10, 16, 17, 18].

Практичне заняття 8

Видатки бюджету на національну оборону та управління

Питання для обговорення:

1. Воєнна доктрина держави і військові витрати.
2. Планування і фінансування видатків на оборону.
3. Склад видатків на управління.
4. Особливості планування і фінансування витрат органів державної влади й управління.

Практичні завдання:

Розв'язати тестові завдання

8.1. Які групи видатків включаються до видатків бюджету на національну оборону?

- 1) Утримання Збройних Сил, правоохоронна діяльність і забезпечення безпеки держави, закупівля озброєння і військової техніки.
- 2) Утримання Збройних Сил, закупівля озброєння і військової техніки, капітальне будівництво, науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи.
- 3) Правоохоронна діяльність і забезпечення безпеки держави,
- 4) Утримання Збройних Сил, попередження та ліквідація надзвичайних ситуацій і наслідків стихійного лиха.

5) Капітальне будівництво, науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи.

6) Фундаментальні дослідження.

8.2. *Ставка заробітної плати (розмір грошового утримання) військовослужбовців залежить від:*

1) кількості підлеглих і строку служби (стажу);

2) посади та строку служби;

3) військового звання та посади;

4) посади, військового звання, відзнак;

5) військового звання, строку служби, посади;

8.3. *До видатків бюджету на управління належать.*

1) державне управління, культура і мистецтво, правоохоронна діяльність і забезпечення безпеки держави;

2) засоби масової інформації;

3) державне управління, міжнародна діяльність, правоохоронна діяльність і забезпечення безпеки держави;

4) поповнення державних запасів і резервів;

5) правоохоронна діяльність і забезпечення безпеки держави, купівля озброєння та військової техніки;

6) купівля озброєння та військової техніки.

8.4. *До видатків бюджету та державне управління належать:*

1) функціонування законодавчої і виконавчої влади; утримання Президента України та його апарату; інші видатки на загальнодержавне управління;

2) утримання фінансових і фіскальних органів; загальне планування та статистичні служби; функціонування законодавчої влади; функціонування виконавчої влади; утримання Президента України та його апарату; інші видатки на загальнодержавне управління;

3) утримання Головного управління урядового зв'язку; утримання Президента України та його апарату; функціонування законодавчої і виконавчої влади; інші видатки на загальнодержавне управління;

4) утримання фінансових і фіскальних органів; загальне планування та статистичні служби; функціонування законодавчої і виконавчої влади; утримання Президента України та його апарату; утримання Головного управління урядового зв'язку; інші видатки на загальнодержавне управління;

5) функціонування законодавчої влади; утримання Конституційного суду; функціонування виконавчої влади; утримання Президента України та його апарату; утримання Головного управління урядового зв'язку; інші видатки на загальнодержавне управління.

Розв'язати задачу.

Визначити річний фонд оплати праці працівників бюджетної установи, якщо відомі наступні дані:

- Кількість службовців установи – 150 осіб;
- Середній місячний посадовий оклад – 2570 грн.;
- Виплата за ранг – 15% одному службовцю;
- Щомісячна премія – 40%;
- Матеріальна допомога на рік – у розмірі місячного фонду оплати праці.

Література: [8, 9, 10, 10, 16, 17, 18].

Практичне заняття 9

Державний кредит. Державний борг та його обслуговування

Питання для обговорення:

1. Сутність і функції державного кредиту.
2. Класифікація видів державних позик.
3. Управління державним кредитом.
4. Державний борг: його структура.

Практичні завдання:

Розв'язати тестові завдання

9.1. В основі планування видатків бюджету на обслуговування державного боргу лежить:

- 1) обсяг валового внутрішнього продукту на одного жителя;
- 2) співвідношення між сумою боргу й сумою його обслуговування та бюджетом;
- 3) сума заборгованості бюджету по внутрішніх позиках;
- 4) обсяг експортних надходжень та обсяг валового внутрішнього продукту;
- 5) обсяг золотовалютного запасу країни;
- 6) обсяг поточного державного боргу.

9.2. За характером виплати доходу державні позики поділяються на:

- 1) виплаті по кредитах урядам інших країн, міжнародним організаціям та фінансовим інститутам;
- 2) короткострокові, середньострокові та довгострокові;
- 3) фіксовані та плаваючі;
- 4) дисконтні, виграшні та процентні;
- 5) знеособлені та цільові.

9.3. Які існують способи коригування позикової політики?

- 1) Мінімізація вартості позики, стабілізація державних цінних паперів.
- 2) Управління зовнішнім і внутрішнім боргами.
- 3) Уніфікація, консолідація, конверсія, мінімізація вартості позики, відстрочка погашення, анулювання.
- 4) Уніфікація, консолідація, конверсія, обмін за регресивним співвідношенням, відстрочка погашення, анулювання.
- 5) Уніфікація, консолідація, конверсія, обмін за регресивним співвідношенням, анулювання.

9.4. Профіцит бюджету спрямовується виключно на:

- а) капітальні видатки;
- б) резервний фонд;
- в) погашення основної суми державного боргу.

9.5 Проведення політики "позикових фінансів" означає:

- 1) обмеження рівня оподаткування і забезпечення частини бюджетних видатків через позики;
- 2) залучення до складу доходів джерел фінансування дефіциту;
- 3) вихід країни на світовий ринок капіталів з державними цінними паперами.

9.6. В Україні діє обмеження бюджетного дефіциту на рівні:

- 1) 4—5 % до ВВП;
- 2) 60 % до ВВП;
- 3) 1/5 частини видатків;
- 4) інше.

9.7. Секвестр — це:

- 1) зупинення видатків;
- 2) значне та пропорційне скорочення видатків;
- 3) збільшення дефіциту;
- 4) погіршення платіжного балансу.

9.8. За яких умов в Україні може бути затверджено державний бюджет з профіцитом:

- 1) якщо профіцит бюджету спрямовується на інвестиції та капітальні видатки;
- 2) якщо профіцит бюджету спрямовується на погашення основної суми державного боргу;
- 3) якщо профіцит бюджету виникає у частині бюджету розвитку?

Розв'язати задачу.

9.1 Уряд країни вирішив отримати кредит від МВФ у розмірі 5 млн. дол. із річною ставкою відсотка 5%. Ці кошти будуть вкладені в інвестиційні проекти, що забезпечать щорічний приріст ВВП у розмірі 500 тис. дол. Визначити величину, на яку збільшився державний борг країни. Обчислити, яку суму

щорічних відсоткових виплат необхідно буде виплачувати за кредитом МВФ і через скільки років країна зможе виплатити цей кредит.

9.2 Фактичний рівень ВВП дорівнює 170 млрд. дол. Сума податкових надходжень до державного бюджету складає 35% від обсягу ВВП. Державні видатки на товари й послуги склали 35 млрд. дол. Трансфертні платежі – 25 млрд. дол., державний борг – 24 млрд. дол., ставка відсотка за обслуговування боргу склали 10% річних. Визначити розмір дефіциту або надлишку державного бюджету та його рівень.

9.3 Розрахувати, на скільки відсотків зміниться в плановому році сума регульованих доходів області, якщо відомі наступні показники поточного року:

—Обсяг видаткової частини бюджету області – 5000 тис. грн.

—Дефіцит бюджету – 550 тис. грн.

—Обсяг закріплених доходів – 2700 тис. грн.

Відомо, що у плановому році дефіцит бюджету планується скоротити на 10%, видатки зростуть на 7%, а обсяг закріплених доходів збільшиться у 1,2 рази.

Література: [8, 9, 10, 10, 16, 17, 18].

5 ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Контрольні заходи з навчальної дисципліни «Бюджетна система» включають: поточний контроль, підсумковий контроль, семестровий контроль (залік).

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять з навчальної дисципліни і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Поточний контроль проводиться шляхом з'ясування ступеню володіння теоретичними знаннями, необхідними студенту до практичного заняття за конкретною темою, виявлення його активності під час заняття, уміння приймати аналітичні рішення у ході розв'язання практичних ситуацій, здатності представляти інформацію аналітичного характеру за допомогою мультимедійних засобів та обирати правильне рішення з кількох альтернативних (тестування). Розподіл балів, які отримують студенти під час практичних занять за різними формами поточного контролю представлено у таблиці 5.1.

Таблиця 5.1 – Форми поточного контролю та розподіл балів

Форма контролю		Кількість балів
1		2
1	Підготовленість до практичних занять (9 занять по 1 балу)	0...9
2	Активність у ході заняття (9 занять по 2 бали)	0...18
3	Підготовка презентацій, тестів, кросвордів тощо (9 занять по 3 бали)	0...27
4	Самостійна робота (3 с/р по 5 балів)	0...15
5	Підсумкова контрольна робота (1 к/р до 10 балів)	0...10
Разом:		0...79

Самостійні роботи проводяться наприкінці кожного змістового модуля.

Наприкінці вивчення навчальної дисципліни виконується Комплексна контрольна робота. Варіанти завдань до самостійних та контрольної роботи знаходяться в пакеті документів на дисципліну.

Бали, які набрані студентом під час поточного контролю, дораховуються до модульних оцінок.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів вивчення студентами навчальної дисципліни «Бюджетна система». Студенти за результатами модульних контролів протягом семестру отримують сумарну модульну оцінку, яка за умов достатньої кількості балів, які набрали студенти протягом семестру, може стати підсумковою на заліку: 60 – зараховано.

Семестровий контроль проводиться у формі семестрового заліку з навчальної дисципліни «Бюджетна система» в обсязі навчального матеріалу,

визначеного навчальною програмою, і в терміни, встановлені навчальним планом.

Залік для студентів проводиться наприкінці семестру. Залікові завдання містять 1 теоретичне питання та 1 практичне. Питання до заліку знаходяться в пакеті документів НМК дисципліни.

Розподіл балів, які отримують студенти під час заліку за різними видами підсумкового контролю з врахуванням результатів поточного контролю подано у таблиці 5.2. Для перерахунку оцінок ECTS в оцінки за національною шкалою використовується таблиця 5.3.

Таблиця 5.2 – Види підсумкового контролю та розподіл балів

Підсумковий контроль		Кількість балів	
1	Теоретичне питання	0...	10
2	Практичне завдання	0...	11
3	Результат поточного контролю	0...	79
Зважена семестрова оцінка		0...	100

Таблиця 5.3 – Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року №2456-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
4. Про Державний бюджет України на поточний рік [Електронний ресурс]: Закон України. – Режим доступу: [//http://zakon.rada.gov.ua/](http://zakon.rada.gov.ua/)
5. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/970-ВР. – Режим доступу: [//http://zakon.rada.gov.ua/](http://zakon.rada.gov.ua/)
6. Про бюджетну класифікацію та її запровадження [Електронний ресурс]: наказ Міністерства фінансів України від 27.12.2001 № 604 зі змінами та доповненнями. – Режим доступу: [//http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
7. Про затвердження Формули розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів між державним бюджетом та місцевими бюджетами [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2001 р. № 1195 зі змінами та доповненнями. – Режим доступу: [//http://zakon.rada.gov.ua/](http://zakon.rada.gov.ua/)
8. Біла О. Г. Фінанси: навч. посіб. / О. Г. Біла, І. Р. Чуй. - Л.: «Магія 2006», 2010.-390 с.
9. Бюджетна система: навч. посіб. / К.М. Владимиров, Л.О. Абсава, Л.В. Владимірова, Т.К. Мінза. — К. : Кондор, 2009. — 220 с.
10. Бюджетна система : підручник / ред.: В. М. Федосов, І. С. Юрій. – К. : ЦУЛ ; Тернопіль : Економічна думка, 2012. – 871 с.
11. Бюджет України : монографія : у 2 кн. Бюджет – головна ланка фінансів держави / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 201 с.
12. Бюджетний менеджмент: навч. посіб. / Л.В. Панкевич, М.А. Зварич, П.Я. Могиляк, Б.І. Хомичак. – К.: Знання, 2006. – 293 с.
13. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підручник. — К.: НІОС, 2000. — 416с.
14. Деркач Н.И. Бюджетный процесс на Украине / Н.И. Деркач, Л.П. Гордеева. — Д.: Пороги, 2006. — 416с
15. Єпіфанов А. О., Сало І. В., Д'яконова І.І. Бюджет і фінансова політика України: Навч. посібник. 2-ге вид.— К.: Наук, думка, 2006. — 303 с.
16. Карлін М. І. Бюджетна система України: навч. посіб. / М. І. Карлін. — К. : Знання, 2008. — 428 с.
17. Кичко І. І. Бюджетна система: Навчальний посібник для вищих закладів освіти. — Чернігів: КП «Чернігівські обереги, 2005. — 208 с.
18. Чала Н.Д. Бюджетна система: навч. Посіб. / Н.Д. чала, Л.В. Лазоренко. – К.: знання, 2010. 223 с.
19. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм економічного розвитку : монографія / І. Я. Чугунов. – К. : НІОС, 2003. – 488 с.